

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ
INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/179/99

KTO POWINIEN POKRYWAĆ KOSZTY NIELEGALNYCH PROTESTÓW?

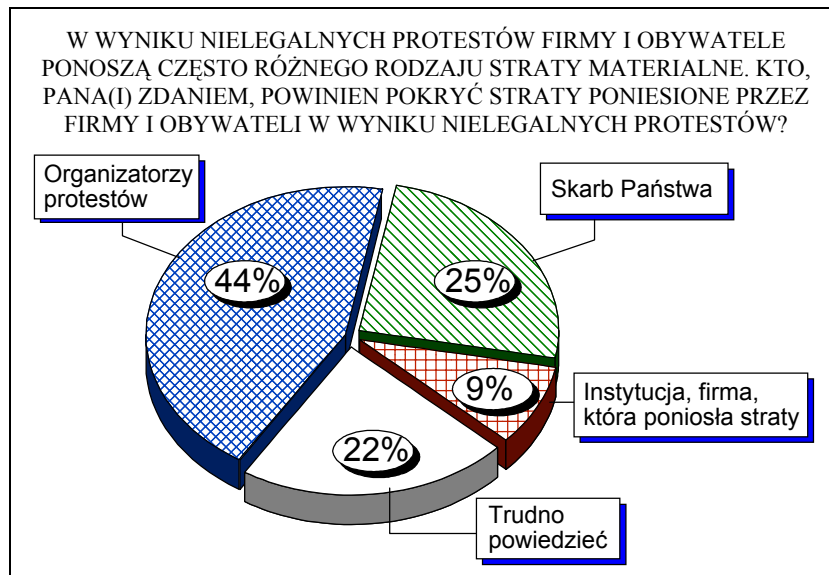
KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

KTO POWINIEN POKRYWAĆ KOSZTY NIELEGALNYCH PROTESTÓW?

- Co trzeci badany (31%) uważa, że protesty, podczas których łamane jest prawo, zasługują na potępienie w każdej sytuacji. Dwukrotnie więcej ankietowanych (62%) warunkowo akceptuje łamanie prawa - uważają oni, że złe przepisy zmuszają czasem protestujących do ich nieprzestrzegania.
- Ponad dwie piąte respondentów (44%) sądzi, że straty poniesione przez firmy i obywateli podczas nielegalnych protestów powinni pokrywać ich organizatorzy, jedna czwarta zaś (25%) pragnęłaby przerzucić ciężar odszkodowań na Skarb Państwa. Co jedenasty badany (9%) uważa, że firmy i obywatele, którzy ponieśli straty, sami powinni je pokryć.

- Wyraźna większość ankietowanych (60%) sprzeciwia się użyciu siły w celu usunięcia nielegalnych blokad dróg publicznych i torów kolejowych. Grupa akceptujących rozwiązania siłowe (32%) jest niemal o połowę mniej liczna.

W ostatnich miesiącach kilkakrotnie miały miejsce protesty, których formy nie odpowiadają obowiązującemu w Polsce prawu, np. blokady dróg i torów kolejowych. W ich wyniku instytucje i obywatele ponieśli znaczące straty materialne. Kiedy w październiku br. protestujący górnicy zablokowali na Śląsku tory kolejowe, PKP zażądała odszkodowań od związkowców, którzy zorganizowali blokadę. Wcześniej do sądu w Warszawie wpłynął pozew Ministerstwa Finansów przeciwko organizatorom okupacji gmachu ministerstwa, w wyniku której urząd ten poniósł straty. Rozstrzygnięcie tych spraw może wpłynąć na formę protestów społecznych organizowanych w przyszłości.

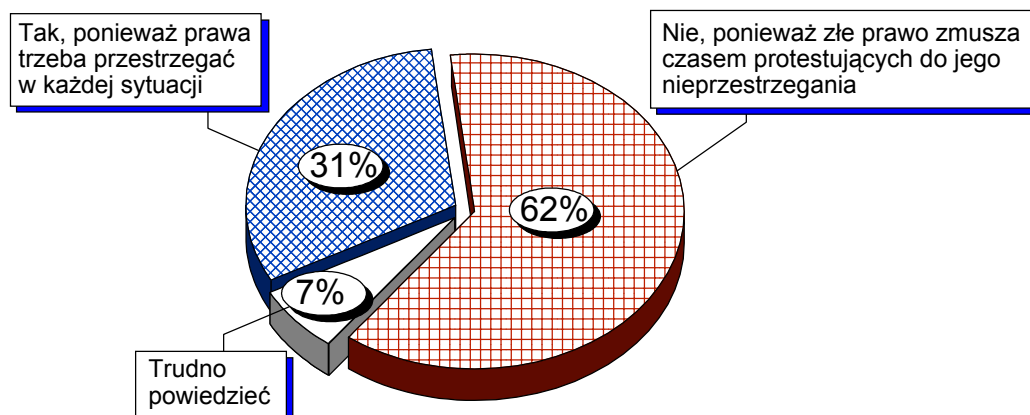
W listopadowym badaniu¹ poruszyliśmy tę kwestię zarówno w wymiarze ogólnym, badając stopień społecznej akceptacji nielegalnych protestów, jak i szczegółowym - pytając respondentów o to, kto powinien ponosić odpowiedzialność materialną za straty z nich wynikające oraz jak powinny postępować siły porządkowe.

AKCEPTACJA NIELEGALNYCH PROTESTÓW

Bezwzględne podporządkowanie się wymaganiom prawa nie jest w społeczeństwie polskim normą, przynajmniej jeżeli jej wskaźnikiem miałby być stosunek do nielegalnych akcji protestacyjnych. Tylko jedna trzecia badanych uważa, że protesty, podczas których łamane jest prawo, zasługują na potępienie w każdej sytuacji. Dwukrotnie liczniejsza grupa warunkowo akceptuje łamanie prawa, uzależniając moralną ocenę tego typu działań od tego, czy - ich zdaniem - przepisy prawne zmuszają protestujących do ich naruszania.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (114), 10-15 listopada ‘99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1089).

RYS. 1. CZY, PANA(I) ZDANIEM, PROTESTY, W CZASIE KTÓRYCH ŁAMANE JEST PRAWO (BLOKADY DRÓG I TORÓW KOLEJOWYCH, NIELEGALNA OKUPACJA BUDYNKÓW PUBLICZNYCH), ZASŁUGUJĄ ZAWSZE NA POTĘPIENIE CZY TEŻ NIE?

Sprzeciwianie się łamaniu prawa przez protestujących cechuje przede wszystkim silniejsze grupy społeczne. Bezwarunkową dezaprobatę wyrażają najczęściej badani z wyższym wykształceniem, żyjący w dobrych warunkach materialnych i mieszkający w największych miastach². Na przeciwległym biegunie znajdują się mieszkańcy wsi i małych miast, respondenci z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, żyjący w złych warunkach materialnych - grupy te najsilniej akceptują łamanie prawa podczas protestów społecznych.

W grupach społeczno-zawodowych najwyższy stopień poparcia dla protestów, podczas których narusza się prawo, można zaobserwować wśród rolników, spośród których 88% uważa, że prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania.

Na opinie badanych w tym względzie wyraźnie wpływa stosunek do rządu. Wśród jego zwolenników grupa ankietowanych nieakceptujących łamania prawa pod żadnym pozorem przeważa nad wyrażającymi warunkową aprobatę; wśród przeciwników i obojętnych wobec rządu większość stanowią osoby dopuszczające naruszenie prawa uważanego przez nie za nieodpowiednie.

² Zob. tabele aneksowe.

Na zróżnicowanie opinii w tej kwestii wpływają też poglądy polityczne ankietowanych oraz ich sympatie partyjne. Osoby o orientacji prawicowej w wyrażnie mniejszym stopniu niż deklarujący poglądy centrowe i lewicowe akceptują łamanie prawa w trakcie protestów. Wyborcy UW najczęściej opowiadają się za koniecznością przestrzegania prawa w każdej sytuacji, sympatycy AWS mają w tej kwestii podzielone opinie, natomiast w elektoratach partii opozycyjnych zdecydowanie przeważają ci, którzy sądzą, iż złe prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania.

Tabela 1

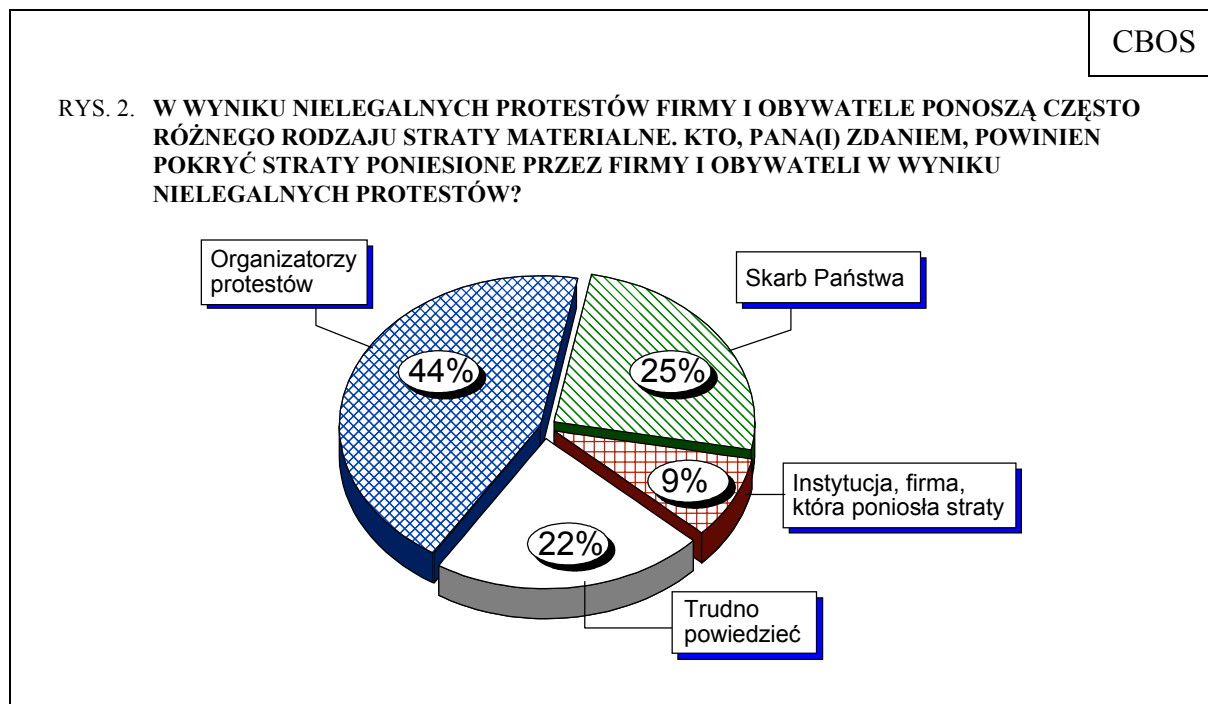
Czy, Pana(i) zdaniem, protesty, w czasie których łamane jest prawo (blokady dróg i torów kolejowych, nielegalna okupacja budynków publicznych), zasługują zawsze na potępienie czy też nie?	Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych				
	UW	AWS	SLD	PSL	Niezamierzający głosować
	w procentach				
Tak, ponieważ prawa trzeba przestrzegać w każdej sytuacji	60	44	31	25	25
Nie, ponieważ złe prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania	35	44	65	75	67
Trudno powiedzieć	5	12	4	0	8

KOSZTY PROTESTÓW

Zgodnie z Ustawą o rozwiązywaniu sporów zbiorowych z roku '91, „za szkody wyrządzone strajkiem lub inną akcją protestacyjną zorganizowaną wbrew ustawie organizator ponosi odpowiedzialność w rozumieniu kodeksu cywilnego”. Oznacza to konieczność wypłaty odszkodowania, o wysokości którego decyduje sąd. W rzeczywistości jednak dotychczas nie zdarzyło się, aby związek zawodowy organizujący protest pokrył straty spowodowane jego przebiegiem.

Największa, licząca ponad dwie piąte, grupa badanych sądzi, że to organizatorzy nielegalnych protestów powinni pokrywać straty poniesione w ich rezultacie przez firmy i obywateli. Zwraca jednak uwagę liczna, stanowiąca jedną czwartą respondentów, grupa

pragnąca przerzucić na Skarb Państwa materialną odpowiedzialność za ich skutki. Co jedenasty ankietowany uważa, że firmy i obywatele, którzy ponieśli straty, powinni się z nimi pogodzić.

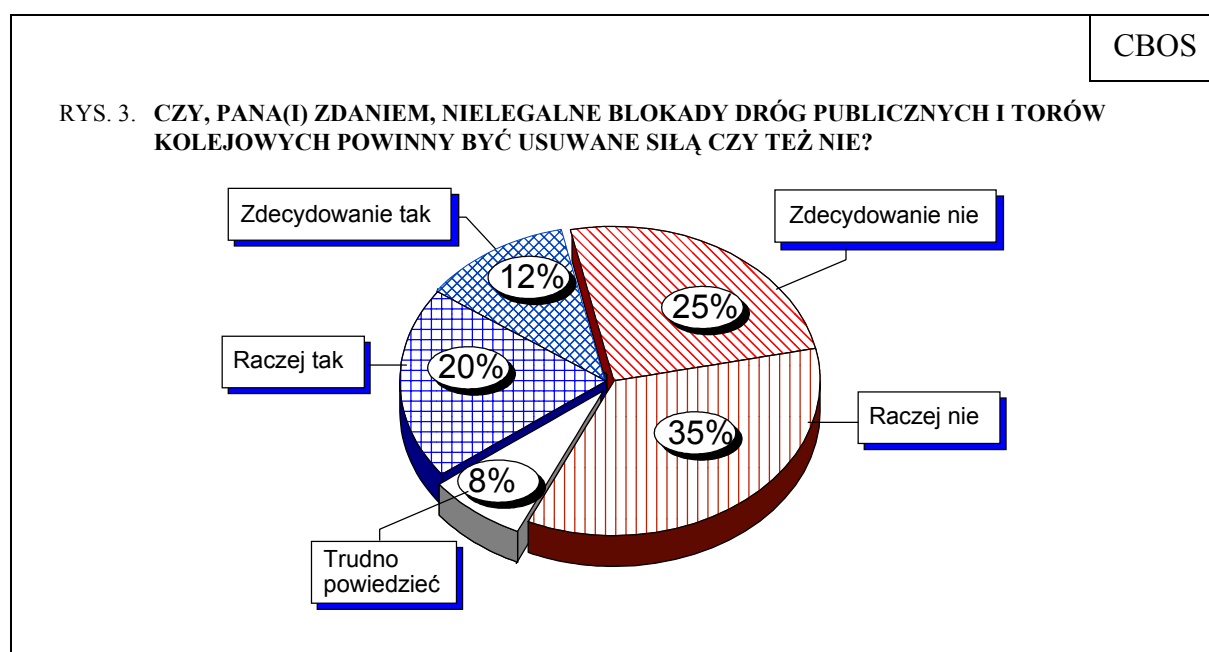
Ankietowani, którzy nie akceptują nielegalnych protestów, częściej niż inni są skłonni obarczać organizatorów tych działań materialną odpowiedzialnością za ich skutki. Wśród wykazujących tolerancję wobec łamania prawa w pewnych okolicznościach największą grupę stanowią respondenci uważający, że właściwym adresatem żądań jest Skarb Państwa. Zaobserwowana zależność jest bardzo wyraźna (V Cramera=0,4).

Tabela 2

Kto, Pana(i) zdaniem, powinien pokryć straty poniesione przez firmy i obywateli w wyniku nielegalnych protestów?	Respondenci podzielający opinię, że	
	prawa trzeba przestrzegać w każdej sytuacji	złe prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania
	w procentach	
Organizatorzy protestów	83	27
Skarb Państwa	6	37
Instytucja, firma, która poniosła straty	3	13
Trudno powiedzieć	8	23

AKCEPTACJA UŻYCIA SIŁY

Dotychczasowe nasze badania wskazują, że społeczeństwo niechętnie odnosi się do używania siły, nawet w przypadkach ewidentnego naruszenia prawa, jeżeli nie jest zagrożone życie ludzkie³. Wyniki uzyskane przez nas obecnie potwierdzają tę prawidłowość. Wyraźna większość ankietowanych (60%) sprzeciwia się użyciu siły w celu usunięcia nielegalnych blokad. Grupa akceptujących rozwiązanie siłowe jest niemal o połowę mniej liczna (32%).

Osoby uważające, że prawa trzeba przestrzegać w każdej sytuacji, są zdecydowanie częściej skłonne akceptować użycie siły w celu usunięcia nielegalnych blokad niż badani uzależniający ocenę bezprawnych działań od swoich poglądów na temat łamanego prawa.

³ Por. komunikat CBOS „Opinie o pracy policji i stosowaniu środków przymusu bezpośredniego”, sierpień '99.

Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, nielegalne blokady dróg publicznych i torów kolejowych powinny być usuwane siłą czy też nie?	Respondenci podzielający opinię, że	
	prawa trzeba przestrzegać w każdej sytuacji	złe prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania
	w procentach	
Tak	63	18
Nie	30	76
Trudno powiedzieć	7	6

Użycie siły w celu usunięcia nielegalnych blokad częściej akceptują respondenci z wyższym wykształceniem, uczniowie i studenci, badani żyjący w dobrych warunkach materialnych i mieszkający w miastach, zwłaszcza największych. Dezaprobatę rozwiązań siłowych wyrażają przede wszystkim mieszkańcy wsi i małych miast, a także osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Szczególnie silny sprzeciw wyrażają rolnicy: blisko dziewięć dziesiątych z nich nie akceptuje użycia siły. Prawdopodobnie bronią oni w ten sposób jednego z niewielu instrumentów protestu, jaki mają do dyspozycji.

Elektorat UW jako jedyny w swojej większości akceptuje usuwanie nielegalnych blokad siłą. Odsetki potencjalnych wyborców AWS i SLD wyrażających poparcie dla rozwiązań siłowych są zbliżone, z tym że w elektoracie SLD nieco silniejsza jest dezaprobatą. Największe natężenie sprzeciwu występuje wśród potencjalnych wyborców PSL.

Tabela 4

Czy, Pana(i) zdaniem, nielegalne blokady dróg publicznych i torów kolejowych powinny być usuwane siłą czy też nie?	Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych				
	UW	AWS	SLD	PSL	Niezamierzający głosować
	w procentach				
Tak	65	40	38	14	27
Nie	27	45	56	83	64
Trudno powiedzieć	8	15	6	3	9

Społeczeństwo polskie wykazuje daleko posuniętą tolerancję wobec łamania prawa, jeżeli ma to miejsce podczas protestów różnych grup społecznych i zawodowych. Wydaje się, że można to wyjaśnić w dwojaki sposób. Po pierwsze, długa tradycja protestu społecznego pozwoliła na oswojenie się nawet z tymi jego formami, które są dla nas uciążliwe: blokady stały się częścią naszej codzienności. Nakłada się na to stosunkowo jeszcze niska kultura prawna części Polaków, przekonanie, że „przepisy są po to, żeby je łamać”. Liczna grupa badanych zdaje się sądzić, że udział w proteście społecznym należy traktować jako sytuację szczególną, w której nie mają zastosowania wszystkie przepisy prawa - mniej niż połowa badanych jest bowiem zdania, że odpowiedzialność materialną za skutki organizowanych przez siebie nielegalnych protestów powinni ponosić ich organizatorzy.

Opracował

Michał WENZEL

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, protesty, w czasie których łamane jest prawo (blokady dróg i torów kolejowych, nielegalna okupacja budynków publicznych), zasługują zawsze na potępienie czy też nie?
 1 - Tak, ponieważ prawa trzeba przestrzegać w każdej sytuacji;
 2 - Nie, ponieważ zię prawo zmusza czasem protestujących do jego nieprzestrzegania

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	62	8	1087
Płeć				
Mężczyźni	29	63	8	515
Kobiety	32	61	7	572
Wiek				
18-24 lat	34	60	6	155
25-34	24	72	4	191
35-44	28	67	5	222
45-54	30	62	8	200
55-64	36	57	8	139
65 lat i więcej	36	49	15	180
Miejsce zamieszkania				
Wies	24	69	7	401
Miasto do 20 tys.	24	68	8	128
20 - 100 tys.	34	59	7	213
101 - 500 tys.	34	55	10	208
501 tys.i więcej mieszk.	47	48	5	136
Wykształcenie				
Podstawowe	26	64	10	308
Zasadnicze zawodowe	24	70	6	250
Średnie	35	59	6	415
Wyższe	43	50	7	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	36	54	10	91
Prac.umysł.niż.szczębla	34	60	7	119
Pracownicy fiz.- umysł.	32	65	3	62
Robotnicy wykwalifikowani	23	69	8	102
Robotnicy niewykwalifik.	17	77	6	35
Rolnicy	10	88	2	70
Pracujący na własny rach.	39	60	1	57
Bierni zawodowo				
Renciści	23	61	16	123
Emeryci	42	49	9	215
Uczniowie i studenci	49	47	3	63
Bezrobotni	19	74	6	90
Gospodynie domowe i inni	24	69	6	60
Pracuje w:				
inst. państw. publicznej	32	60	8	206
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	26	66	8	107
sekt. pryw. poza rolnict.	33	61	6	177
prywatnym gosp. rolnym	11	84	5	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	23	72	6	150
276 - 399	29	65	6	126
400 - 549	23	66	11	250
550 - 799	34	61	6	181
Powyżej 799 zł	49	45	6	152
Ocena własnych war. mater.				
Złe	24	71	5	328
Średnie	29	61	10	494
Dobre	44	51	5	266
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	55	9	64
Raz w tygodniu	30	63	8	568
1-2 razy w miesiącu	26	65	9	182
Kilka razy w roku	29	66	5	182
W ogóle nie uczestniczy	45	47	8	90
Poglądy polityczne				
Lewica	27	69	4	254
Centrum	27	69	5	320
Prawica	42	50	8	289
Trudno powiedzieć	26	59	15	222

Tabela 2. W wyniku nielegalnych protestów firmy i obywatele ponoszą często różnego rodzaju straty materialne. Kto, Pana(i) zdaniem, powinien pokryć straty poniesione przez firmy i obywateli w wyniku nielegalnych protestów?

1 - Organizatorzy protestów; 2 - Skarb Państwa; 3 - Instytucja, firma, która poniosła straty

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	44	25	9	21	1087
Płeć					
Mężczyźni	44	27	10	19	514
Kobiety	45	24	8	24	572
Wiek					
18-24 lat	54	24	5	17	155
25-34	41	28	12	19	191
35-44	46	28	8	17	222
45-54	43	25	11	21	199
55-64	44	25	11	20	139
65 lat i więcej	38	21	8	33	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	30	34	11	25	401
Miasto do 20 tys.	41	28	5	26	128
20 - 100 tys.	50	18	12	20	212
101 - 500 tys.	54	22	5	19	208
501 tys.i więcej mieszk.	64	15	10	11	136
Wykształcenie					
Podstawowe	35	27	8	30	308
Zasadnicze zawodowe	33	32	10	24	249
Średnie	52	22	11	15	415
Wyższe	65	17	2	16	115
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	62	19	4	15	91
Prac.umysł.niż.szczębla	55	17	12	16	119
Pracownicy fiz.- umysł.	58	21	9	13	62
Robotnicy wykwalifikowani	39	26	14	21	101
Robotnicy niewykwalifik.	33	45	0	23	35
Rolnicy	16	46	13	25	70
Pracujący na własny rach.	57	21	6	16	57
Bierni zawodowo					
Renciści	29	34	7	31	123
Emeryci	46	18	9	27	215
Uczniowie i studenci	73	14	4	9	63
Bezrobotni	29	31	14	26	90
Gospodynie domowe i inni	36	37	13	15	60
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	55	22	8	15	205
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	50	22	7	21	107
sekt. pryw. poza rolnict.	51	23	11	16	177
prywatnym gosp. rolnym	15	45	11	28	82
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	31	29	15	25	150
276 - 399	46	24	9	21	126
400 - 549	37	30	9	24	250
550 - 799	47	23	5	24	181
Powyżej 799 zł	64	15	6	15	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	36	30	11	23	327
Średnie	42	23	10	25	494
Dobre	57	24	6	13	266
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	55	15	9	21	64
Raz w tygodniu	42	27	9	22	568
1-2 razy w miesiącu	41	27	11	22	182
Kilka razy w roku	45	26	8	21	182
W ogóle nie uczestniczy	57	21	7	15	90
Poglądy polityczne					
Lewica	43	27	8	21	254
Centrum	45	26	12	18	320
Prawica	55	20	8	17	289
Trudno powiedzieć	30	29	9	32	221

Tabela 3. Czy, Pana(i) zdaniem, nielegalne blokady dróg publicznych i torów kolejowych powinny być usuwane siłą czy też nie?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	20	35	25	9	1087
Płeć						
Mężczyźni	11	22	35	23	9	515
Kobiety	13	18	34	26	9	572
Wiek						
18-24 lat	8	24	30	28	11	155
25-34	8	16	38	29	8	191
35-44	12	23	35	26	3	222
45-54	15	18	35	25	7	200
55-64	16	20	33	24	8	139
65 lat i więcej	12	18	36	17	17	180
Miejsce zamieszkania						
Wieś	4	16	40	33	8	401
Miasto do 20 tys.	7	21	49	18	4	128
20 - 100 tys.	15	24	31	22	8	213
101 - 500 tys.	16	22	30	18	14	208
501 tys.i więcej mieszk.	29	21	19	22	9	136
Wykształcenie						
Podstawowe	4	14	36	31	14	308
Zasadnicze zawodowe	6	17	45	25	7	250
Średnie	17	24	30	22	6	415
Wyższe	27	26	25	14	9	115
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	25	23	27	15	10	91
Prac. umysł.niż.szczebla	20	26	34	19	2	119
Pracownicy fiz.- umysł.	13	18	36	27	7	62
Robotnicy wykwalifikowani	4	15	44	27	9	102
Robotnicy niewykwalifik.	0	9	29	55	7	35
Rolnicy	0	9	36	50	5	70
Pracujący na własny rach.	16	35	29	12	8	57
Bierni zawodowo						
Renciści	8	9	42	27	15	123
Emeryci	15	23	36	14	12	215
Uczniowie i studenci	16	32	19	25	8	63
Bezrobotni	5	18	37	32	9	90
Gospodynie domowe i inni	6	19	34	35	5	60
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	17	23	36	19	6	206
spółce właścicieli	12	14	40	23	10	107
prywatnych i państwa	14	25	30	25	5	177
sekt. pryw. poza rolnict.	1	8	36	49	6	82
prywatnym gosp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	4	11	39	34	11	150
276 - 399	11	16	32	33	8	126
400 - 549	10	16	46	22	6	250
550 - 799	11	30	29	23	8	181
Powyżej 799 zł	27	23	27	15	8	152
Ocena własnych war. mater.						
Złe	10	16	39	29	7	328
Średnie	10	20	34	25	11	494
Dobre	18	25	30	20	7	266
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	16	20	39	19	5	64
Raz w tygodniu	9	19	37	26	9	568
1-2 razy w miesiącu	9	19	38	25	10	182
Kilka razy w roku	17	22	29	26	6	182
W ogóle nie uczestniczy	24	21	23	20	12	90
Poglądy polityczne						
Lewica	11	22	32	31	4	254
Centrum	11	20	37	25	7	320
Prawica	20	22	32	18	8	289
Trudno powiedzieć	4	14	37	27	18	222